

Sieraden

Sieraden nemen een belangrijke plaats in onder de kunstvoorwerpen, die ontstaan zijn in de Art Nouveau-periode. Een van de leidende gedachten van de art nouveau was, dat een eigentijdse stijl ontwikkeld moest worden. Dit was een reactie op de opeenvolging van neo-stijlen die gedurende bijna de gehele 19de eeuw de vormgeving beheersten. De neo-stijlen die bij sieraden voorkomen zijn: neo-klassiek, neo-rennaissance, neo-Lodewijk xv en xvi. Van deze vier heeft alleen de neo-rennaissance enige invloed gehad op de art nouveau-juwelen.

Door de technische ontwikkeling vertoont een groot deel van de 19de eeuwse sieraden een volstrekt eigen karakter. Daardoor is slechts bij een vrij klein percentage de vorm bepaald door de neo-stijlen. Het is daarom des te opvallender, dat de art nouveau toch een enorme invloed op de ontwerpers van juwelen heeft gehad.

Een van de aspecten van de art nouveau is de herwaardering van het handwerk. De snelle opmars van het machinale produkt werd als een bedreiging ervaren voor de goede vormgeving. De art nouveau-ontwerper/kunstenaar was er trots op en werd er om gewaardeerd, dat hij zijn ontwerpen ook zelf kon uitvoeren. Deze trots op het ambachtelijk vakmanschap leidde op verschillende terreinen tot het experimenteren met materialen en technieken.

Het waarschijnlijk meest opvallende resultaat van deze experimenten bij de juwelen is het gebruik van het zogenaamde vensteremail, dat zonder achtergrond hangt in een rasterwerk van goud of zilver. Een tweede gevolg van de waardering voor het handwerk is dat bij de sieraden de nadruk vooral valt op vormgeving en techniek en veel minder op kostbare edelstenen. Vaak ontbreken die zelfs helemaal, wel komen vrij veel parels voor en dan speciaal de onregelmatig gevormde barokparel. Het meest wordt gebruik gemaakt van al dan niet gematteerd goud, samen met email. De email in deze tijd hebben een verfijnde en uitgebreide kleurenschaal. Hiermee werd geëxperimenteerd zoals bijvoorbeeld te

zien is aan een hanger van Fouquet (afb. 37), waar het email een opaliserend effect heeft door de kleine glinsterdeeltjes die er aan zijn toegevoegd. Ook worden in deze tijd niet kostbare materialen verwerkt in als geheel genomen wel kostbare sieraden. Door een onderdeel van een juweel, bijvoorbeeld een hoofd, een bloem of blad, uit te voeren in agaat, kristal, glas of ivoor, wordt in combinatie met goud en email een schitterend effect bereikt. Voor haarkammen werd vaak hoorn gebruikt, dat uitgesneden en gekleurd werd.

Een van de eerste art nouveau-sieraden die het Rijksmuseum verwierf, is een hanger met collier (afb. 35). Dit sieraad valt stylistisch gezien in de overgangperiode vlak voor de grote bloei van de art nouveau. De vorm doet denken aan sieraden uit het einde van de 16de eeuw; ook de techniek om losse delen op de ondergrond te schroeven stamt uit de renaissance. Maar de soepele lijnen, het vensteremail en de zachte kleuren wijzen op de art nouveau. Hetzelfde kleurenschema heeft de broche van afb. 36; de vormgeving van dit sieraad is echter al helemaal bepaald door de nieuwe stijl. Bij de juwelen worden ook die voorwerpen gerekend, welke bijdroegen tot de tooi van de vrouw. Hieronder vallen bijvoorbeeld gespen en haarkammen. De verzameling van het Rijksmuseum heeft hier verschillende voorbeelden van.

De zilveren gesp van afb. 31 met de naturalistische esdoorn-zaadros is prachtig geciseleerd tot in de kleinste details. Door de merken is bekend dat dit stuk uit Birmingham komt en in 1902 gemaakt is. Een grote tegenstelling met deze laatste vormt een gesp uit dezelfde plaats en hetzelfde jaar (afb. 32). De vorm is abstract en het zilver gehamerd, waardoor het een opvallend moderne indruk maakt. Deze 'Liberty-stijl' (het stuk is 'Liberty & Co' gemerkt) bloeit in Engeland in deze jaren en blijft voorlopig ook tot dit land beperkt.

Weer volkomen anders is een haarkam (afb. 38), welk stuk ongemerkt is; de wat zware symmetrische vorm doet denken aan ontwerpen voor Weense sieraden.

Een gouden wandelstokknop (afb. 27a) is tot nu

toe het enige Nederlandse stuk in de collectie. Het is in Amsterdam gemaakt door de firma Van den Eersten en Hofmeyer. Het ornament doet door fijnheid en naturalisme denken aan de gesp uit Birmingham. De afgebeelde waterlelies, lisdodden en libelle behoren, samen met irissen en vrouwenkoppen, tot de meest voorkomende ornamenten van de art nouveau.

Het is verheugend dat ook enkele sieraden van Franse ontwerpers verworven konden worden. Van René Lalique twee juwelen: een broche met vrouwenkop van litho-steen (afb. 33) met een sterk sculpturale werking die ongewoon is voor een sieraad, en voorts een broche (afb. 34), eenvoudiger van vorm, maar met een rijk decor van korenbloemen, uitgevoerd in vensteremail. Van Georges Fouquet een hanger (afb. 37), die tot de fraaiste stukken van de verzameling behoort. Onder het vlindervormige gedeelte met opaliserend vensteremail hangt een tros zacht-rose barokparels. De uiterst tere kleuren en de sierlijke vorm geven dit stuk een onvergelykelijke schoonheid.

E. G. G. BOS

Sieraden

Afb. 33. Gouden broche met twee kleuren groen email en kop in lithosteen (Solnhofen kalksteen). Als aanhanger een barokparel.

H. 7,2 cm, Br. 5 cm.

RENÉ LALIQUÉ (1860-1945), Parijs, ca. 1900. Gemerkt: LALIQUÉ (gegraveerd).

Litt.: *Connaissance des Arts*, nr. 144 (1964), afb. op blz. 60.

Herk.: Verz. Mme Delmotte te Parijs; Kunsthandel Bodes & Bode te Den Haag. Aankoop 1969.

Afb. 34. Gestrekt ovale gouden broche met korenbloemen in vensteremail, bezet met drie briljanten. De kleuren zijn blauw, blauw-groen en geelbruin. De achterzijde is afgesloten met een gouden plaat, waardoor het venstereffect minder opvallend is.

2,2 × 6,8 cm.

RENÉ LALIQUÉ (1860-1945), Parijs, ca. 1905. Gemerkt: LALIQUÉ (gegraveerd) en meesterteken; adelaarskop als Frans garantiemerk.

Opm.: Een dergelijke broche in de veiling Sotheby, Londen 10-11-1970, nr. 34, met afb.

Herk.: Anon. veiling Londen, Sotheby 11-11-1969, nr. 127, met afb.; Kunsthandel Bodes & Bode te Den Haag. Aankoop 1971.

Afb. 35. Gouden hanger met collier. De achtergrond in licht blauwgroen vensteremail. De los opgeschroefde bloemen en bladeren van de oostindische kers in zachtoranje en groen email. De hanger bezet met diamanten.

H. 4,2 cm, Br. 4 cm, Lengte ketting 44,5 cm.

FRANS, ca. 1890. Gemerkt met adelaarskop als Frans garantiemerk.

Herk.: Kunsthandel Bodes & Bode te Den Haag. Aankoop 1967.

Afb. 36. Gouden broche met licht-groen vensteremail en rose geëmailleerde bloemen.

H. 4,9 cm, Br. 4 cm.

FRANS, ca. 1900. Gemerkt met adelaarskop als Frans garantiemerk en meesterteken AC aan weerszijden van een klaverblad binnen een ruit.

Herk.: Kunsthandel Bodes & Bode te Den Haag. Aankoop 1968.

Afb. 37. Gouden hanger met licht-grijs opaliserend vensteremail, groen geëmailleerde blaadjes en een tros lichtrose barokparels. De hanger wordt 'Glycine' genoemd naar de bloemtrossen van de blauwe regen. In origineel etui met adres: G. Fouquet, 6 Rue Royale Paris.

H. 10,8 cm, Br. 6 cm.

GEORGES FOUQUET (1862-1957), Parijs, ca. 1900. Gemerkt met meesterteken en G. FOUQUET (gegraveerd) en adelaarskop als Frans garantiemerk.

Opm.: Het email is vervaardigd door Tourrette.

Litt.: *Connaissance des Arts*, nr. 144 (1964), afb. op blz. 62; G. Hughes, *Modern Jewelry*, London 1968, afb. 175.

Herk.: Verz. Jean Fouquet te Parijs; Kunsthandel Dr. Heuser & Co te Hamburg. Geschenk van de Commissie voor Fotoverkoop, 1970.

Afb. 38. Gouden haarkam met blauw geëmailleerd (bloem)ornament op gematteerde gouden grond; in het midden een opaal; aan weerszijden een voluut met een barokparel. De tanden zijn van hoorn.

12 × 14 cm.

WENEN (?), ca. 1900. Ongemerkt.

Herk.: Kunsthandel Brockstedt te Hamburg. Geschenk van de Commissie voor Fotoverkoop, 1970.

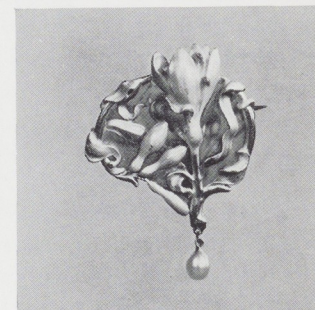
Afb. 33

Afb. 34

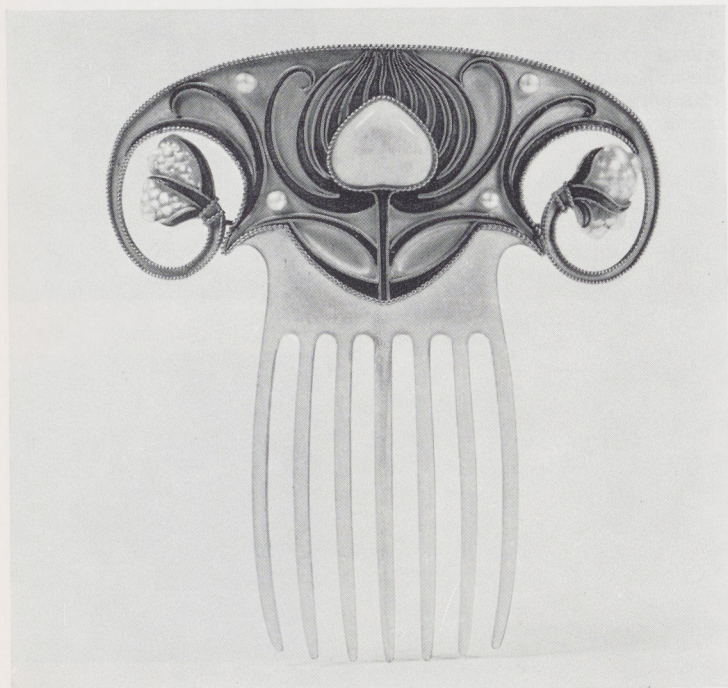
Afb. 35

Afb. 36

Afb. 37

Afb. 38